

ANBLADET

Nr 102 ISSN 0280-0993 JUNI 2012

Organ för
NORRTÄLJE SLÄKTFORSKARFÖRENING

Karlsro gamla båtvarv i Rosättra

Bilden från Karlsro båtvarv med upplägningsskjul och slipvagn visar ett stycke varvshistoria som håller på att försvinna. Det kulturhistoriskt intressanta varvet har länge legat ute till försäljning men är nu sålt. Läs mer på sid. 6

Anbladet utkommer med 3 nummer per år och utges av Norrtälje Släktforskarförening.

Tidningens adress: Box 280,
761 23 Norrtälje.

Hemsida: www.norrtelje-sff.se

Webmaster: Björn Bergström
webmaster@norrtelje-sff.se

Redaktör och ansvarig utgivare:
Urban Johansson

Tidningen ingår i NSFF:s medlemsavgift, f. n. 150 kr/år.

Bankgiro: 459-5724

Manus och idéer till artiklar kan insändas till tidningen under ovanstående adress. Artiklar och citat ur tidningen får användas efter angivande av källan.

Helårsprenumeration: 100 kr.
Enstaka exemplar av tidigare nummer kan köpas för 30 kr/st.

I NSFF:s styrelse ingår:

Ordf. Urban Johansson
Grovstaväg. 25, 761 93 Norrtälje
Tel: 070-692 48 36

Kassör Sven-Olof Gahnström
Stockholmsv. 24B, 761 43 Norrtälje
Tel: 0176-124 56

v. ordf. Sven Mohlne
Västergården 31, 761 94 Norrtälje
Tel: 0176-414 90

Sekr. Willy Menander
Asplundsv. 18, 760 10 Bergshamra
Tel: 0176-261 255

Klubbmäst. Birgit Söderman
Ekeby Pl 475A, 761 71 Norrtälje
Tel: 0176-228 081

Suppl. Bo Schylander
Rosengårdsvägen 123, 186 33 Valentuna
Tel: 08-511 740 15

Suppl. Ann-Marie Alfredsson
Grovstaväg. 25, 761 93 Norrtälje
Tel: 0176-266 280

Ordföranden har ordet

När jag i juni skrev denna spalt till förra numret av Anbladet hade vi genomlidit en lång och kall vår. Försommaren hade brutit in och vi hade förhoppningar om en skön, varm och solig sommar. Nu har vi facit i hand. För många av oss blev det inte som vi hade hoppats. En ovanligt kall sommar har det varit och även på vissa håll mycket regnigt.

Tyvärre har inte heller hösten inneburit någon bättring därvidlag. Regn så gott som varje dag! Hoppas i alla fall att en del tagit mitt råd på allvar, dvs. att åka och besöka platser där ens förfäder levat och verkat.

Platsen i historien är viktig, även platsen i vår egen lilla del av vårt lands historia! Hör gärna av er till Anbladet med berättelser från er egen hembygd.

Höstupptakten hos Inga Gustavsson i Västernäs blev precis så lyckad som jag och många med mig hade hoppats. Fattas bara annat när Inga med sin långa erfarenhet av arrangemang stod vid rodret. Tack Inga till dig och dina medarbetare för en fanstastiskt rolig dag. Tills vi ses igen - ha det så bra alla läsare.

Urban Johansson

I affärer som i kärlek finns alltid ögonblick som bör begagnas.

Gustav III

Folk förstår inte vilken stor inkomstkälla sparsamhet är.

Cicero

Den som spelar kort med fan får alltid hackorna.

Svenskt ordspråk

Efterlysningar

Från Marian Oliv har Anbladet nåtts av detta nödrop, som Marian själv beskriver som ett riktigt långskott. Nedan följer ett antal uppgifter, som beskriver Giertrud Siggesson och hennes familj.

Marian har slagits av tanken att Giertrud möjligen kan komma från något av bruken i Roslagen eller Uppland. Den som har minsta uppgift att komma med i detta ärende kan höra av sig till Marian genom e-postadressen: oliv.marian@gmail.com

Ödestugu BI:1, sid. 183

d. 26 aug. 1717 afled enkan hustru *Giertrud Siggesson uti Brogården* och begrovs d. 1 september 11ma post Trinit.

... warande hon *född af förnämde föräldrar ofwanför Stockholm* i lifztiden boende, thes lifztid war in alles som hon Christel- och ährl. igenom gådt 78 åhr.

Michaels bror kan vara en *masmästare Casper Jacobsson* född 1628 som dör 18 jan 1698 i Krokvad Ödestugu. Marian tillägger att i Småland var prästerna snabba med att omvandla utländska namn till patronymikon i kyrkböckerna.

Michael Jacobsson var född 1633 och död 19 febr 1711 i Backgården, Ödestugu.

Om prästen visste vilka som var Giertruds förnämde föräldrar - varför skrev han då inte in dem i dödboken, undrar Marian.

Frågan är alltså: vem var Sigge?

Nya forskarförteckningen

Arbetet med den nya forskarförteckningen pågår nu för fullt!

Fyll i den utskickade blanketten och skicka in den till föreningen, så lägger vi in uppgifterna på vår hemsida.

Vi har ännu inte kunnat lösa frågan om hur man på ett säkert sätt skulle kunna fylla i blanketten direkt på vår hemsida.

Notera också adressen till din egna hemsida om du har en sådan. Tack på förhand!

Mormonmissionärer i Vaddö

Förekom det mormonmissionärer i Roslagen redan på 1880-talet? Det synes mycket osannolikt, men faktum kvarstår. Plötsligt hittar jag nämligen en avlägsen släkting *Anna Andersdotter*, som föddes i Massum, Vaddö den 18 augusti 1830 och sedan gifte sig med bonden *Jan Jansson* i Tomta. Denne dog den 15 februari 1878.

Och så - efter sex år som änka - utvandrar hon med barnen *Emma Erika* (född 21 april 1870), *Hilmer* (född 19 februari 1874) och *Viktor* (född 8 juli 1875). Det var ju inte ovanligt med amerikautvandring vid denna tid, men så står det plötsligt i husförhörslängden för dottern *Emma Erika* "döpt till mormon". Det måste alltså ha skett i Sverige.

Men redan två år tidigare, den 5 juli 1882, utvandrade den äldre dottern *Maria Lovisa*, född 8 december 1861, till USA efter att ha tjänat som piga hos en del vaddöbönder. Och här står klart antecknat i husförhörslängden "mormon".

Vad man skulle vilja veta: vilka var det som mitt ute i Roslagslandsbygden omvände mina släktingar (och kanske ytterligare roslagsbor) till mormonerna.

Har någon annan hittat resultat så tidigt som på 1880-talet av mormonmission i Vaddö eller omgivande socknar? Hör i så fall av er till undertecknad eller till Anbladet.

Nils Hallerby

Från förbundets verksamhetsberättelse

Från VB 2011 saxar jag följande utdrag, som kan vara av intresse att ta del av.

167 medlemsorganisationer var anslutna till förbundet vid årsskiftet 2010/11. 75 943 medlemsskap har vid årsskiftet rapporterats in från föreningar. En ökning från förra årsskiftet med 1036 medlemsskap. 96 av de anslutna föreningarna ökade sitt medlemstal under 2011 medan 71 tappade medlemmar. Endast några få föreningar står för större delen av de 1036 nya medlemsskapen. Detta är en oroande tendens.

Förbundets ekonomiska resultat visar på minus. Anledningen till detta är att inga större produkter utom handboken om kartforskning har lanserats under 2011. Annars är bokhandeln förbundets största inkomstkälla. Medlemsavgifterna står endast för 10% av förbundets inkomster.

Nättidningen Rötter är fortfarande den mest besökta webbplatsen i sitt slag i Sverige. 2011 hade Rötter i genomsnitt 30 000 unika besökare per månad. Gravstensinventeringens material har fotograferats under året. Indexeringen av materialet har påbörjats.

På tapeten

På tapeten har i detta nummer hämtat flera intressanta inslag från Anropet 2012:3, som härmed delges också Anbladets läsare.

Allt för Sverige

SVTs program *Allt för Sverige* med Anders Lundin som programledare blev en stor succé. Nu kommer en uppföljare i höst. De medverkande är:

Walter E Beck, 51, pensionär, Colorado Springs.

Vernon Neil Ferguson, 42, livsmedelsbutiksbiträde, Virginia

Karen G Peterson, 55, långtradarchaufför, Connecticut

Thure Gustafson, 48, rådgivare, Atlanta

Travis Scott McAfee, 32, lärarstuderande, Arkansas

Anna Mohr, 32, Hemmafru, Minnesota

Meghan Lidfors Robinson, 34, skådespelare, Chicago

Kelsey Stiles, 24, förvaltare, San Francisco

Debra Sisneros Sutherland, 32, hemmafru, Minnesota

Vem tror du att du är?

Den populära TV-serien fortsätter med kändisar, som får veta vilka deras anfäder var.

USAs befolkning 1940 på nätet

Denna namnindexerade folkräkning på nätet finns nu gratis sökbar på www.ancestry.com, men endast till och med 2013. Bland de mer än 134 miljonerna posterna kan se hur människor klarade den stora depressionen på 1930-talet, var de studerade och om de bodde på samma adress som år 1935.

Arbetarrörelsens arkiv och bibliotek

ARAB flyttar nu efter 110 år vid Norra Bantorget till nya lokaler på Elektronvägen 4, Flemingsberg, 141 49 Huddinge.

Genom att man nu kommer att ligga nära Södertörns högskola hoppas man på ett närmare och spännande samarbete. Arkivet är till invigningen den 10 november, stängt för forskning.

Ytterligare upplysningar kan fås genom Ulf Jönson, tel: 08-412 39 10, epost: ulf.jonson@arbark.se

SVAR blir billigare

Riksarkivarien Björn Jordell har alltsedan han tillträdde sin tjänst för två år sedan haft som mål att allt arkivmaterial, som SVAR tillhandahåller skall vara gratis för andra. Detta är ju ett fantastiskt mål för oss släktforskare, men personligen har jag undrat över hur detta skulle harmonieras med den verksamhet som Genline och ArkivDigital bedriver utifrån ett vinstperspektiv.

Nu har Riksarkivet dragit ner på ambitionsnivån. Anders Nordström chef för RA/SVAR har beräknat kostnaden till 12 miljoner kronor per år för denna tjänst. Detta har man i dagsläget inte råd med utan man arbetar nu efter tanken att bibliotek och utbildningsinstitutioner skall få gratis tillgång till materialet. Det är nu vackert så!
U.J.

Bilder på riksdagsmän

Ni som har riksdagsmän i er släkt har nu möjlighet att få bilder på dessa. Digitala bilder kan beställas från Riksdagsbiblioteket under förutsättning att riksdagsmännen finns med i den bokserie över biografier som biblioteket förfogar över.

ArkivDigital jobbar vidare

Som vanligt var också ArkivDigital med på arkivdagarna i Gävle. Flera nyheter är på gång, vilket i hög grad kommer att tilltala alla användare.

Idag är man klar med digitaliseringen av A-, B-, C-, E- och F-serierna i kyrkoarkiven för samtliga län fram till 1894.

Dessutom är kyrkböckerna från 1895 fram till sekretessgränsen 1940 färdigfotograferade i färg för alla län utom de sydligaste: Blekinge, Halland, Malmöhus och Kristianstad län.

Ytterligare ett stort projekt som AD påbörjat är digitaliseringen av mantalslängden från 1941. Eftersom mantalslängderna på 1900-talet innehåller lika mycket uppgifter som församlingsböckerna, så är dessa ett mycket bra komplement till kyrkböckerna. Att längden detta år är maskinskriven underlättar också forskningen i hög grad. Genom att längden är från ett så sent år som 1941 kan den användas som en utgångspunkt för vidare forskning bakåt för nybörjare.

Även mantalslängder från 1700-1800-talen filmas nu. Det är det exemplar som ingår i häradskrivarnas arkiv, som filmas. I dessa finns hushållets barn upptagna med namn dock inte hustrun, som oftast redovisas med bokstaven h samt födelsedatum.

Ytterligare ett för släktforskarna värdefullt källmaterial som snart är klart för hela landet är bouppteckningar från äldsta tid till år 1900.

U.J.

Sveriges Släktforskarförbund: **Släktforskarnas årsbok 2012**, Redaktör Håkan Skogsjö, 2012, 359 sid.

Som vanligt en fullmatad årsbok med 13 olika bidrag om olika släkter, spännande personer mm. Ingen anknytning till Roslagen dock.

Bo Lindwall skriver om vad han hittat om en del förfäder i domböcker och påpekar att dessa genom Arkiv Digital's nyfilmning i färg gjort och kommer att göra dem mycket mer tillgängliga i framtiden.

Johansson, Urban: Vild och oregerlig. Berättelsen om Carl Theodor Johansson, fången som blev en aktad samhällsmedborgare, ingår som nr 1 i Sveriges Släktforskarförbund skriftserie, 2012, 46 sid.

Boken beskriver korgmakaren C Th Johanssons livsöde från det han 1895 sticker kniven i bröstet på en kusk, över hans fängelsevistelse i Västerås och till han öppnar eget korgmakeri i Sala där han blir politiskt och kommunalt engagerad.

Författaren ger tips om hur man kan gå tillväga för att kartlägga en person från vaggan till graven genom att utnyttja, flera olika arkiv, bibliotek, museer och muntliga källor.

Boken kan köpas genom släktforskarförbundets bokhandel på nätet men också på Norrtälje stadsarkiv. Den kostar 90 kr för medlem i någon släktforskarförbund och 100 kr för icke medlem.

Badkarsprovet

Vid ett besök på vårdcentralen passade jag på att fråga doktorn: "Hur avgör doktorn om det är dags för en äldre person att erbjudas äldreboende?"

"Jo, ni förstår", sa han, "vi fyller upp ett badkar med vatten och sedan erbjuder vi personen ifråga en tesked, en tekopp och en hink för att tömma badkaret."

"Jaha, jag förstår", sa jag, "en normal människa skulle naturligtvis använda hinken, för den är ju större än både skeden och koppen!"

"Nej", sa doktorn, "en normal människa skulle dra ur proppen. Vill du ha din säng nära fönstret?"

Sjukdomsnamn i gångna tider

Norrtälje Släktforskarförbund gästades den 11 oktober av Karl XII:s livmedikus Benedictus Stegemo. Han berättade om sjukdomar och hur dessa botades under flydda tider. Ett trettiotal medlemmar bevisade föredraget som avslutades med kaffe, bröd och trevlig samvaro.

Benedictus Stegemo förklarar hur man under hans tid såg på orsaken till sjukdom, den humoralpatologiska teorin (humor lat. för vätska) Foto: Urban Johansson

Före 1850 menade man att sjukdom orsakades av rubbningar mellan de fyra kroppsvätskorna, gul och svart galla, blod och slem. Att vara frisk likställdes med att vara vid sunda vätskor dvs. alla vätskor var väl balanserade i kroppen.

Kroppsvätskorna korresponderade också med de fyra elementen:

luft (varm och fuktig) - *blod* (producerades i hjärtat)
eld (varm och torr) - *gul galla* (producerades i levern)
jord (kall och torr) - *svart galla* (producerades i mjälten)
vatten (kall och fuktig) - *slem* (producerades i hjärnan)
Denna teori utvecklades i Grekland och Rom under antiken.

Genom att studera urin och blod kunde man fastställa vilken vätska som dominerade och därmed också ange vilken personlighetstyp man tillhörde.

Överskott av:

blod - sangviniker, glad lättsam
gul galla - koleriker, uppbrusande
svart galla - melankoliker, sorgmodig
slem - flegmatiker, trög, sävlig

När man under 1600-talet upptäckte lymfkärlen kom den svarta gallan att ersättas av lymfan.

Karlsro båtvarv i Rosättra

Jan Carlsson, nybyggare i Rosättra

Jan Carlsson (1823-1910) var nybyggare i Björhövda och Rosättra, Vätö socken. 1868 flyttade han med sin hustru Catharina Margareta Matsdotter (1826-1895) till nybygget vid den s k Bostan, där Rosättra och Karlsro båtvarv nu ligger. Två av deras söner, Erik Jansson (1854-1929) och Mattias Jansson (1860-1923) kom att bli starkt engagerade i varvsrörelsen på Vätö. Erik grundade Rosättra varv 1886 efter att Bogesunds varv, där han varit anställd, lade ner verksamheten och Mattias var också verksam där från starten. Huruvida Mattias var också verksam där från starten har inte gått att belägga. Av bevarat källmaterial framgår inte heller om fadern Jan skulle ha byggt båtar under sitt strävsamma liv som nybyggare.

Mattias arbetade som nämnts på Rosättra varv under sitt aktiva yrkesliv. 1891 kunde han också köpa besittningsrätten på 50 år av nybygget Bostan, som fadern brukat i många år. Av det bevarade salubrevet framgår att köpeskillingen var 1000 kr. Mattias första hustru dog i barnsäng och han gifte 1894 om sig med Kristina Lovisa Persson (1859-??), med vilken han fick sonen Karl (1900-1985). Denne kom 1923 att starta Karlsro båtvarv alldeles intill Rosättravarvet. Karl hade, precis som fadern, arbetat på Rosättra båtvarv. Han började redan som 15-åring och hade således 8 års erfarenhet av båtbygge när han etablerade sin egen rörelse. 1917 friköpte Karl tillsammans med sin far nybygget Bostan för 3000 kr, ett avsevärt belopp på denna tid.

Karlsro etableras

Karl startade således varvsrörelsen i Karlsro samma år som fadern Mattias gick bort 1923. Enligt sonen Ruben (f. 1932), som tillsammans med sin bror Allan (1929-2008), tog över rörelsen 1982, började Karl bygga småbåtar i ett skjul längre upp i backen än där den nuvarande varvsbyggnaden ligger. De byggnader som numera finns inom varvsområdet blev troligen färdigställda 1922-23.

Tvingar som användes vid båtbygge. Foto S-O Gahnström från Torild Erikssons museum, Överlöpe

Tillverkningen under 1950-talet bestod mest av roddbåtar och mindre motorbåtar ritade av Pettersson, Iversen och Östlund. Under 1960-70-talen byggde man Laurinkostrar och en del större motorbåtar och kryssare ritade av Tideman, en del så stora att man fick ha dörren öppen i båtbyggeriet. Ända från starten har verksamheten dominerats av båtbyggeriet, medan endast en mindre del av verksamheten har bestått i utrustning och vinterförvaring av båtar samt enstaka reparationer. Som mest utrustade och vinterförvarade varvet drygt 20 båtar. Arbetsstyrkan bestod som mest av ett par man utöver Karl själv, senare endast Karl tillsammans med söner Allan och Ruben. Efter att Karl gått bort 1982 byggde söner Allan mest mindre båtar, Ruben fritidsbåtar och Allan ekor. När plastbåtar började byggas i serier, minskade efterfrågan på träbåtar och lönsamheten sjönk. På 1990-talet tog därför Ruben anställning som snickare och Allan fortsatte med sina ekor. Strax före sin bortgång 2008 byggde Allan sin sista eka.

Jan Carlsson med hustru och någon av söner Mattias eller Johan framför boningshuset invid Karlsro båtvarv, slutet av 1860-t. Nedan Mattias Jansson och Karl Mattsson. boningshuset t.v. Kvinnorna okända, ca. 1920.

Verkstad

Verkstaden mäter 6,5x12 m i en byggnad i ett och ett halvt våningsplan. Den har liggande rödmålad träpanel under tak av plåt. Ingången ligger på långssidan mot slipen som går ned till sjön. Maskiner såsom bandsåg, planhyvel, klinga och rikthyvel finns i behåll.

Uppläggningsskjul och slip

Skjulet är på ca 200 kvm i två våningar och ligger i vinkel mot slipen. I övrigt är utförandet som verkstadsbyggnaden. På båda sidorna finns utbyggnader för förvaring av virke.

Slip

Slipen har räls av järn med en tvåaxlad slipvagn med träram och trästötter.

Karlsro i framtiden

Sedan en tid är Karlsro båtvarv ute till försäljning. När detta skrivs (juli 2012) har varvet dock ännu ej sålts. Vad som efter försäljningen skall hända med de gamla byggnaderna, verktygen och maskinerna står skrivet i stjärnorna. Så här skriver Gunilla Larsson, som 2008 inventerade varv i Stockholms län om varvet: *"Karlsro utgör en unik, helt intakt bevarad varvsmiljö för ett litet småbåtvarv som är i stort sett oförändrat sedan 1920-talet med verkstadsbyggnad, båtskjul, förvaringsutrymmen för material, slip och slipvagn. Varvet har inte förändrats eller moderniserats annat än de plåttak som skyddar byggnaderna."*

Varvet står idag som ett kulturhistoriskt värdefullt minne av 80 års gedigen hantverksskicklighet. Om detta vittnar också alla de båtar byggda på Karlsro, som ännu seglar i våra olika vatten.

Sven-Olof Gahnström och Ruben Mattsson, son till Karl Mattsson. Till vänster uppläggningsskjulet och ovanför herrarna syns verkstaden med porten utåt mot slipen. I verkstaden fanns vid besöket i juni 2012 alla verktyg och maskiner i behåll; bandsåg, planhyvel, klinga, rikthyvel och bormaskin. Bandsågen från 1921 drevs med remdrift.

Foto: A-M Alfredsson

Urban Johansson

Sven-Olof Gahnström

Amerikanska fastighetsregistret

På släktforskarlagarna i Gävle berättade Lorna Nelson från USA om hur man kan söka i det amerikanska fastighetsregistren. Det finns fastighetskontor på länsnivå och stadsnivå. I fastighetsregistren finns namn på dem som fick eller köpte mark och även en detaljerad beskrivning om var marken låg. Invandrare kunde få tillgång till mark på flera sätt, bland annat genom att köpa och betala kontant eller få en Homestead/gård. Enligt Homestead lagen 1862, fick nybyggare 160 tunnland mark gratis om de bodde där i fem år, byggde ett hus och planterade grödor.

Fastighetskontoren i de olika delstaterna har namnregister att söka i och ett flertal kartor, tomtkartor /Plat maps, fastighetskartor /Ownerships maps, och länskartor /County atlas.

USA har haft två olika system att ange fastighetsägarna. Ett system fanns innan USA var ett självständigt land. Det finns huvudsakligen i östra delstaterna och man använde naturliga landmärken med vägbeskrivningar när man mätte ut ägorna. Ett nytt system skapades sedan som finns i mellanvästern och västra delstaterna. Områdena indelades i församlingar och fastigheter. Om man inte vet var ens släktingar hamnade kan man söka i folkbokföringsregistret från år 1900. Här finns invandrarnas födelseår och månad angivet, vilket år man invandrade och om de ägde eller hyrde sin egendom.

Den amerikanska folkbokföringen/US Census är uppdelad delstatsvis, därefter länsvis och efter församling eller stad.

När man har fått fram uppgifter om att de ägde land kan man kontakta fastighetskontoret/Land Office och be att få mer information. Oftast finns mer information att få än det som visas på webben. Lorna uppmanade oss att skriva till respektive fastighetskontor för de var ofta hjälpsamma och villiga att hjälpa släktforskare, speciellt om de kom från Sverige.

Det finns också många släktforskarföreningar / Genealogy Society som kan hjälpa till att söka efter anfäder i USA.

Ann-Marie Alfredsson

Kommande program

Verksamhetsåret 2012 närmar sig raskt sitt slut, men ett eller kanske två programpunkter återstår att genomföra.

I november genomför vi en mingelträff med tre korta inslag samt givetvis kaffe och doppa. Eventuellt blir det också en träff rörande nyheter i DISGEN i januari.

Hundra härads kompani 1767

Hundra härads kompani var ett av de 8 kompanierna i Upplands regemente – 150 indelta soldater, en kompanichef som skulle vara kapten, en löjtnant, en fänrik och ett halvdussin underofficerare. Kompaniet var indelt i Seminghundra, Ärlinghundra, Långhundra och Sjuhundra härader, så man förstår hur kompaniets namn uppstod. Kaptensbostället var Norrby i Lunda socken, och där fanns också kompaniets trossbod.

Regementet blev indelt 1682 – det innebär att befälen tilldelades gårdar som skulle försörja dem och soldaterna fördelades på rotar – en eller flera gårdar som tillsammans skulle rekrytera och underhålla en soldat. Nu fanns ett Upplands regemente långt tidigare; sitt namn fick det i Regeringsformen 1634, men före indelningsverket fanns inte den fastställda fördelningen av vilka som skulle hålla en soldat, utan man skrev ut soldater i socknarna när det behövdes.

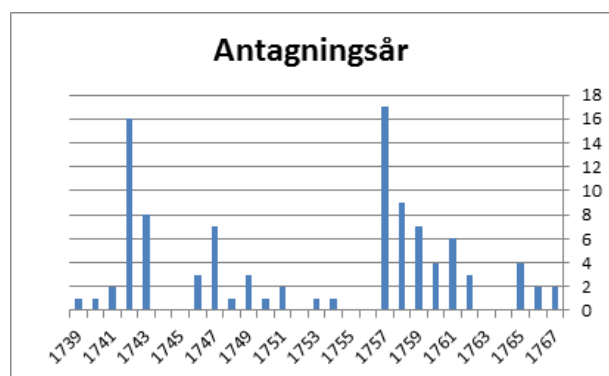
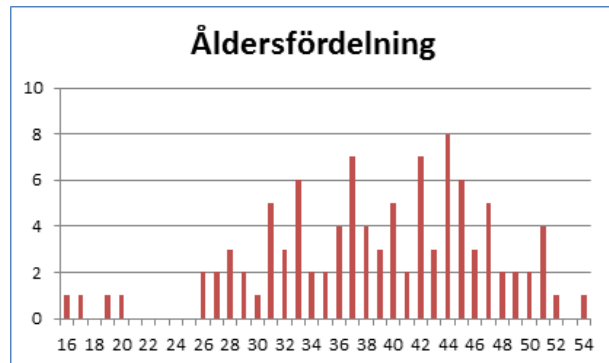
Under en av de sällsynta fredsperioderna mönstrades regementet i Uppsala den 7 september 1767; och resultatet finns dokumenterat i den Generalmönsterrulla som då upprättades. Sverige och Upplands regemente hade genomlidit två katastrofallyska krig sedan det Stora nordiska kriget 1700-1721 – ”Hattarnas krig” mot Ryssland 1741 – 1743 och Pommerska kriget (”Potatiskriget”) 1757-1762. 1767 års rulla är ett vittnesbörd om hur det stod till med kompaniet och regementet efter fem år i fred.

Ett indelt infanterikompani skulle omfatta 150 soldater, varav sex var korpraler – regementets manskapsstyrka var alltså 1 200 man; och dessutom förstas befälet. Generalmönstringar skulle hållas vart tredje, eller ibland vart femte år, och då samlades regementet (ibland fick man nöja sig med att samla ett eller några kompanier i taget) och man gick igenom allt manskap och deras utrustning och förde noggrant bok över alltihop.

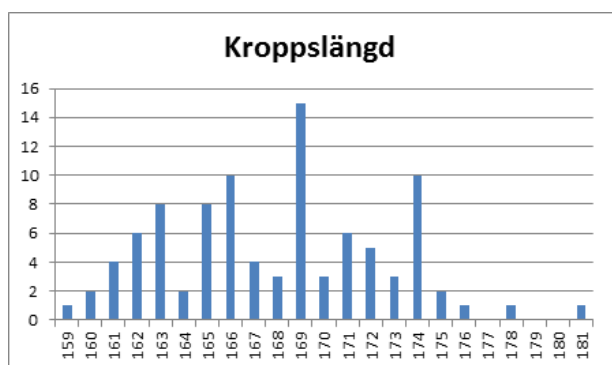
I Generalmönsterrullan antecknas varje man, vilken rote som håller honom och mer eller mindre noggranna anteckningar om hans ålder, födelseort, hälsa, tjänstgöringstid och annat: 1767 års rulla är ovanligt noggrann, och ger oss en ögonblicksbild av de 101 soldater som var närvarande; för kompaniet var långt ifrån komplett – 49 rotar av 150 hade inte skickat någon soldat, och vid mönstringen fick ytterligare 12 avsked på grund av sjukdom, ålderdom eller av andra skäl. Dagen efter höll kompaniet alltså bara 59 % av sin avsedda styrka.

Det var inte bara spänstiga unga män som utgjorde kompaniets soldater; medelåldern var faktiskt så hög som 39 år. De flesta av dem hade rekryterats i början av de två krigen 1741-43 och 1757-62; antagligen fann man 1741 efter tjugofem års fred att många soldater var för gamla och orkeslösa för att duga och fick bytas ut. Vid

krigsutbrottet sexton år senare verkar samma problem ha uppstått – då ser vi en ny topp i rekryteringen.

Förutom anteckningar om sjukdomar och andra krämpor står varje mans längd i kvarter och tum angiven på en kvarts tum när. Inte oväntat ser vi att soldaterna var ganska kortväxta med dagens mått mätt – i dag är svenska mäns medellängd enligt Statistiska Centralbyrån 179,4 cm; i Hundra Härads kompani 1767 såg det ut så här:

Medelvärdet är 168 cm, så vi har ”vuxit” över en decimeter på knappt 250 år.

Många klagade över orkeslöshet, värk, dålig syn och andra krämpor, men det räckte inte alltid för att få avsked. Två soldater led av ”blodspotning” – man misstänker förstas TBC – och det räckte i alla fall för avsked. Av de övriga 24 som klagade fick 10 avsked, medan de övriga fick stanna kvar.

Nyrekryteringen var det inget vidare med. Trots att många rotar varit vakanta i flera år antas bara två nya rekryter vid denna generalmönstring. Man verkar inte ha drivit på särskilt hårt mot rotebönderna, som faktiskt var skyldiga att skaffa fram en ny karl så fort rotens soldat dog eller fick avsked. Annat var det på Karl XI:s tid; då mönstrade Kungen oftast själv alla regementen (det var hans största nöje vid sidan av jakten) och han har efterlämnat egenhändiga arga hotelser mot försumliga rusthållare i Generalmönsterrullan för Roslags kompani av Livregementet till häst 1687.

Armén användes ju också som en statlig arbetskraftsresurs; Göta kanal byggdes t ex av indelta soldater. 1767 är tre soldater kommenderade till arbete på Drottningholm och deltar inte i mönstringen.

Rullan säger förstås inte mycket om soldaternas liv hemma på roten, men av någon anledning ansåg man det viktigt att veta om soldaten var gift eller ogift, så det finns antecknat och visar att endast tre på hela kompaniet var ogifta; det är de tre yngsta i åldersstatistiken ovan, inte mycket att undra över. Som soldat var man gift, verkar det.

Naturligt nog var den överväldigande majoriteten av soldaterna upplänningar – närmare bestämt 84%. Intressant nog redovisas 3 soldater som födda i Roslagen, vilket borde betyda att man använde den gamla definitionen av Roslagen, där ingen av kompaniets socknar ingår. De övriga kom från Stockholm (6), Östergötland (4), Södermanland och Småland (1 vardera), och till sist, som ett exotiskt inslag, Johan Fredrik Dantzman, född i Berlin 1713, kompaniets äldste man. Han var för övrigt en av dem som fick avsked, ”bräcklig och alldeles orkeslös”. Han var då 54 år gammal och hade tjänat Kronan i 24 år.

Rullan ger också underlag för en betraktelse kring namnskicket bland indelta soldater. Man upptäckte tidigt att många kombinationer av förnamn och patronymika var så vanliga att man var tvungen att tilldela dem ett efternamn också. Ofta, men långt från alltid, bildades namnet från rotens namn, så att t ex soldaten från Söderby fick heta Söderlund. I den här rullan är det 26 namn som tydligt har det ursprunget, vilket är mindre än väntat.

Namnen Blomberg, Kihlström, Lundberg, Löfgren, Norström och Nyman bärs av två eller flera soldater; i ett eller möjligen två av dessa fall är det rotenamn (Lundberg från Lunda och kanske Norström från Norrbyggeby), annars verkar fantasin ha flödat friare än man väntar sig. Namnkollisioner finns det förstås en hel del:

4 Anders Andersson	2 Anders Ersson
4 Anders Jansson	4 Anders Persson
2 Erik Andersson	5 Erik Ersson
4 Erik Jansson	2 Erik Matsson
2 Jan Andersson	4 Jan Jansson
3 Jan Olsson	3 Johan Ersson
3 Johan Persson	2 Olof Persson

3 Per Andersson	2 Per Jansson
5 Per Persson	

Ingen soldat har alla tre namnen lika med någon annan; de givna soldatnamnen gjorde alltså nytta.

Om man ser på hur rotarna var fördelade på socknarna får man lätt intrycket att belastningen var högst ojämn – Fasterna har t ex 16 rotar, Rö 3. Emellertid var det nog inte fullt så orättvist – naturligtvis skilde sig socknarna avsevärt i folkmängd, och dessutom fanns ju rusthåll, båtsmansrotar och postgårdar som tog sin del av resurserna i de flesta. Den stora orättvisan låg i stället i att frälsejorden var undantagen från roteringen, fast för den enskilde bonden kanske det kunde komma på ett ut – frälsebönderna fick i stället göra dagsverken åt den adliga jordägaren.

Några avslutande ord om kompaniets befäl:

Kompanichefen, sekundmajoren baron Fredrik Taube var 40 år gammal. Han var Upplands regemente trogen under huvuddelen av sin karriär, men slutade som överstelöjtnant vid Hälsinge regemente efter ett kort mellanspel i Arméns flotta. Han dog ogift 1776.

Löjtnantsbefattningen innehades av kaptenen Jakob Fredrik von Vegesack, som var född i Stockholm 1720 och alltså 47 år vid den här mönstringen. Han började som volontär i regementet 1737. Han deltog i kriget i Finland 1743, men blev hemskickad för att vara med och slå ned upproret i Dalarna (”Stora Daldansen”). I Pommerska kriget utmärkte han sig för tapperhet, satt en kort tid fången hos preussarna och blev sedan befordrad till kapten. Även han dog ogift, 1769.

Fänriksbefattningen innehade Carl Gustaf Elgenstierna, som började som volontär vid regementet 1748, då han var tio år gammal! Han tillhörde Upplands regemente hela sin karriär, deltog i hela det Pommerska kriget och blev till sist major och tog avsked 1776. Han gifte sig 1775 med Kristina Cederstedt och dog 1809.

Det fanns också två fänrikar till, som kallades ”sekundfänrikar”:

Gabriel Wassberg, född 1731, blev volontär vid regementet 1751. Han deltog i pommerska kriget 1757-62 och blev löjtnant och lämnade sedan regementet för att bli livdrabant 1775.

Carl Fredrik Normelin var född 1732 och alltså 35 år gammal vid mönstringen. Han blev fänrik vid regementet 1761, men lämnade det 1773 för att bli livdrabant.

Om fältväbeln Johan Lindström tiger mina källor, men om de två sergeanterna finns litet att berätta. Baron David Ulrik von Düben var född i Östuna 1743,

blev student 11 år gammal, men gav studierna på båten och blev volontär 1759. En tid tjänstgjorde han vid Björnborgs regemente, men sedan deltog han i hela det Pommerska kriget. Han blev kapten 1802 och dog ogift 1806.

Fredrik Gavelholm föddes 1743 i Edebo, blev volontär i regementet 1760 och slutade som kapten. Han gifte sig 1775 med Regina Margareta Svinhufvud och dog 1794.

De extra fänrikarna i kompaniet (ursprungligen skulle det bara finnas en) gjorde att indelningarna inte räckte till, utan 1767 hade man givit dem det lägre befälets indelningar (dvs. lön) och vakantsatt mönsterskrivarens, förarens, furirens och rustmästarens indelningar. Furiren Fale Bure avlönades av en av rotarna, liksom rustmästaren Per Ytterdahl – och de rotarna skickade naturligtvis inga soldater.

Det fanns också två trumslagare som räknades som befäl och hade egna indelningar, men den tredje musikanten, ”piparen”, avlönades av en rote för att hans indelning blivit indragen. Minus en soldat till!

Sammantaget verkar Hundra härads kompani år 1767 ha varit ganska illa åderlätet, även om det mesta av utrustningen ser ut att ha varit komplett. I en särskild tabell räknar man upp allehanda saker som ingår i kompaniets reglementerade utrustning, som musköter, bajonetter, kruthorn, rockar, byxor, hattar och allt möjligt; och de flesta finns det 150 stycken av. Det var folk som var den stora bristvaran, som det alltid verkar ha varit.

Se där hur mycket man kan leta fram i en gammal rulla (med litet hjälp av Sten Gillgrens ”Kungl. Upplands regementes officerare”)!
Björn Bergström

Anbladet på hemsidan

Arbetet med att lägga ut gamla Anblad på föreningens hemsida pågår nu för fullt. I skrivande stund har vi problem med för lång nedladdningstid. När denna fråga är löst kan alla Anbladets läsare botanisera i gamla tidningar ända tillbaka till nummer 1.

Hur tidigt efter utgivningen vi skall publicera tidningarna har vi ännu inte bestämt. Föreningen vill ju också kunna sälja gamla nummer i pappersformat. Någon form av eftersläpning kan således bli aktuell.

Mer om detta således på vår hemsida.

U.J.

Vi får ständigt tillbaka post till medlemmar med ikryssat ”adressat okänd”. Glöm inte att anmäla adressändring till föreningen när du flyttar.

Frasses frågespalt

Fråga: Jag har en mycket tidig anfader som enligt kyrkböckerna gick i kloster. Kunde en gift karl verkligen hamna i klostret?
”Nykterist”

Svar: Kanske var den verkliga orsaken att han hamnade i klostret. Kloster förknippas ju mest med klosterlikör nu för tiden, vilket du kanske inte är medveten om.

Fråga: Som härstammande från ren bondesläkt i Riala vill jag fråga vilken sorts malm man bröt uppe på Rialamalmen?
”Zten Sandmark”

Svar: Det lär finnas en stor silverskatt begravd där i skogarna, som vikingen Rigal gömde en gång i tiden. Det var nog den man letade efter när man hittade en myckenhet sand där. Malm betyder ju också sandmark.

Fråga: Som släktforskare sysslar man ju ofta med årtal, men vad betyder egentligen ordet ”år”?
”Rospigg kalenderbitare”

Svar: Man skulle lika gärna kunna fråga: vad betyder egentligen ordet ”åsnå”? Ett år utgör ju tiden för jordens omlopp runt solen, vilket tar ett bra tag.

Fråga: Min far var grönsakshandlare. Betyder det att jag för all framtid måste lägga skämt åsido?
”Nyfiken charkuterist”

Svar: ”Åsido” är ett relativt begrepp, som i detta fall endast är applicerbart på den kvinnliga delen av din släkt, den s. k. spindelsidan.

Fråga: I min släkt förekommer endast torpare, backstusittare och en och annan bonde. Jag skulle vilja ha fler adelsmän och präster i min släkt. Finns det något företag som säljer bättre anor, och i så fall, vad kostar dessa?
”Undrande charkuterist”

Svar: Kära charkuterist. Din fråga är mycket berättigad och av stort allmängiltigt intresse varför jag kostar på mig ett relativt utförligt svar.

Det råkar vara så att jag har kontakt med en mycket seriös genealog, som åtar sig just den typ av uppdrag som du efterfrågar. Sätt in 5000 kr på mitt bankgiro (som jag skickar i ett separat meddelande) så ombesörjer jag alla nödiga kontakter.

Du kan därefter välja att bli släkt med Gustav Wasa, Harald Blåtand eller Arne Petterson, borgmästare i Broddbo.

Höstupptakt i Västernäs skola

Söndagen den 2 september träffades ca 35 personer hos Inga Gustafsson i IOGT-NTO-lokalen i Västernäs på Väddö. Carina Bäckström med benägen hjälp av maken Arne Johansson, berättade om Väddöbygdens utveckling från bronsåldern och fram till våra dagar. Allt beledsagat med intressanta bilder från bygden. Missionshus, nykterhetsloger, gamla färjor och affärer passerade revy och gav många nostalgiska återblickar från en tid som flytt.

Carina Bäckström hade mycket att delge den talrika åhörarskaran om sin hembygd. Foto: U.J.

Efter föredraget serverades kaffe och bullar, vilket också satte fart på tungornas band. Sorlet ökade i styrka vilket visade att släktforskare har mycket att prata om när de träffas. Detta är ju en skön upplevelse att vara med om i en tid när de flesta släktforskarföreningar antingen minskar i medlemsantal eller står och stampar på samma antal år efter år. Släktforskningen har ju onekligen, med teknikens hjälp, privatiserats mer och mer och man kan lätt sitta hemma vid sin egen dator och forska när man vill. Sorlet var så starkt att det understundom var svårt för musikerna att göra sig hörda, men vi fick både lyssna till Ingemar Svärd, som framförde ett par sånger till gitarr- och dragspelsackompanjemang, och själva delta i allsång.

Inga, som är känd för sina välbesökta allsångskvällar hade naturligtvis sett till att musiken fick en stor plats även på denna träff med NSFF. Efter att Inga berättat om Västernäs skolas historia mjukades deltagarna upp med en passande text till Glory Glory Halleluja och hela evenemanget avslutades slutligen med Calle Schewens vals, fint framfört av de båda musikerna.

Västernäs småskola byggdes 1887 och den s. k. stor-skolan kom till 1916-17. Skolan lades ned 1961 och IOGT-NTO fick då till en början hyra lokalen. 1970 köpte man fastigheten för 25 000 kr.

Ingemar Svärdh på gitarr och Carl Arvidsson på dragspel bidrog i hög grad till trevnaden på sammankomsten med såväl komp till allsång som egna framförda visor.

Inga Gustafsson stod för arrangemangen på träffen, som blev mycket lyckad. Foto: U.J.

År 1882 inrättades en folkhögskola på Väddö som kom att få en mycket stor betydelse för bygden. Unga pojkar fick lära sig jordbruksskötsel, men också läsa teoretiska ämnen. För flickor anordnades på motsvarande sätt hushållskurser. Därmed kunde också unga kvinnor komma ifrån hemmet med dess inrutade vardag, träffa andra flickor och vidga sina vyer.

Urban Johansson

Släktforskarlagarna i Gävle

Den 25-26 augusti genomfördes de årliga släktforskarlagarna, denna gång i Gävle. Föredragen och utställningen hölls i Högskolans lokaler medan årsstämman genomfördes i Gävle konserthus. Stämman förlöpte lugnt och i stort sett efter styrelsens och valberedningens förslag. De viktigaste punkterna i verksamhetsplanen för 2013 var följande:

En ny uppdaterad version av *Rötter* på nätet är under utarbejande. I arbetet ingår att gå igenom all text som nu ligger där för att fatta beslut om vad som skall kastas och vad som skall ingå i den nya versionen. De databaser som ingår i *Rötter* kommer att anpassas till den nya miljön, bl a *Porträttfynd*, som nu innehåller 122 000 foton.

Arbetet med *Gravstensdatabasen* skall fortsätta under 2013. Den innehåller idag 105 000 personer med bilder på ca 50 000 gravstenar. Med hjälp av extrapersonal vill man också få in uppgifter om svensk-amerikaner i databasen.

Arbetet med *Dödsboken* fortsätter med komplettering av uppgifter för åren 1901-46. Den sista versionen av dödboken beräknas utkomma under 2014.

Stämman antog också ett uttalande om att bevara sockenindelningen som grund för den svenska folkbokföringen.

Årets enda motion gällde anpassning av förbundets dataprogram för McIntosh-användare. Styrelsen värjde sig för detta, som beräknades kosta en halv miljon i utvecklingskostnader. Frågan skall utredas. Nästa år kommer släktforskarlagarna att förläggas till Köping, i samarbete mellan släktforskarlagarna i Köping, Arboga och Kungsör.

Som vanligt var det fullspäckat med utställare i de olika byggnader, som användes för detta ändamål; lokala släktforskarlag, arkiv och försäljare av antavlor, släktforskarprogram mm. Bl a Stockholms Stadsarkiv sålde bra av sin nya rotemannskiva och de äldre skivorna för olika stadsdelar.

Foto: U.J.

Observandum!

Vi närmar oss nu raskt ett nytt år och med detta följer en hel del uppgifter för Norrtälje Släktforskarlagens styrelse att ta ställning till liksom för lagens alla medlemmar.

Det jag framför allt tänker på är lagens kommande verksamhet. Styrelsen vill ju föreslå ett verksamhetsprogram som är så starkt förankrat hos medlemmarna som möjligt.

Som ordförande i lagens har jag många gånger tagit upp denna fråga i *Anbladet* och synpunkter har också från och till kommit in. Dessa har sedan styrelsen omsatt i ett programförslag, som årsmötet diskuterat och tagit ställning till.

Nu vill jag ta tillfället i akt ännu en gång för att efterlysa förslag till 2013 års verksamhet. Det kan gälla utflykter, föreläsningar, kurser, skriftutgivning m.m.

Nu finns det litet tid att tänka över lagens arbete och jämföra vårt upplägg och våra aktiviteter med hur ni skulle vilja ha det.

Jag kan ju inte garantera att allt som ni föreslår blir genomfört, men om det ligger inom möjligheternas gräns så lovar jag att vi skall göra vårt bästa för att förverkliga era idéer!

Så tveka inte - skriv ned dina förslag redan idag och hör av dig till någon i styrelsen.

Namn och telefonnummer hittar du på sidan två i *Anbladet*. Styrelsens e-postadresser finns på lagens hemsida.

Helst vill vi att du skriver under dina förslag med namn och kontaktuppgifter så att vi kan nå dig ifall vi behöver diskutera upplägget litet mer ingående.

Men du får givetvis också lämna in förslag anonymt om du hellre vil det. Alla förslag beaktas! / **Urban Johansson**